

Asia: VN/16561/2024

Toimenpiteitä lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi - työryhmän muistio

Palautteen antajan palaute

2.1 Vahvistetaan väestöpolitiikan ja syntyvyyden koordinaatiota sekä tietopohjaa

-

2.2 Kuullaan nuorten näkemyksiä ja vahvistetaan yhteiskunnallista ymmärrystä syntyvyyskehityksestä ja lapsitoiveiden tukemisesta

Kun puhutaan korostetusti nimenomaan nuoria ja nuoria aikuisia koskevasta asiasta, ei nuoria tule ainoastaan kuulla, vaan nuorten tulee olla pääasiallisia keskustelijoita. Kuulemisen kehittäminen on tärkeää, mutta kunnianhimon taso on syytä nostaa riittävän korkealle, mikäli ilmiötä todella halutaan ymmärtää nuorempien sukupolvien näkökulmasta.

Nuorisjärjestöjen aktiivinen osallistuminen keskusteluun on keskeistä. Väestöpoliittisen selonteon laativaan työryhmään on kutsuttava nuorisjärjestöjen edustus.

Syntyvyyden kohentaminen on monisyinen teema. Ratkaisujakaan tuskin löydetään kapeasti rajatulta alueelta. Siksi nuorten ja nuorisjärjestöjen pitäminen kaikessa yhteiskunnallisia järjestelmiä käsittelevässä keskusteluissa ja ratkaisujen muodostamisessa on tärkeää: perheellistymiseen vaikuttaa niin moni tekijä, ettei siitä käytävää keskustelua voi rajata kapeasti.

Pohdimme, olisiko laaja tutkimus aiheesta esim. peruskoulun ysiluokan, toisen asteen päättävien ja parikymppisten joukoista aiheellinen?

3.1 Lisätään nuorten ja nuorten aikuisten hedelmällisyystietoisuutta

-

3.2 Vahvistetaan hedelmällisyysneuvontaa ja -palveluita

Kannatamme kohtien 3.1. ja 3.2. toimenpide-ehdotuksia, korostaen kuitenkin seuraavia:

- Hedelmällisyystietoisuutta hyvä vahvistaa niin nuorille kuin nuorille aikuisille tarjotussa kokonaisvaltaisessa seksuaalikasvatuksessa ja neuvontapalveluissa. On kuitenkin tärkeää, että tämä tapahtuu hyvin sensitiivisesti, normitietoisella ja moninaisuutta huomioivalla tavalla, käsitellen yhdenvertaisesti monenlaisia vaihtoehtoja lapsitoiveiden toteuttamiseen. Varsinaisen biologisen hedelmällisyystiedon rinnalla tulee tuoda näkyväksi eri perhemuotoja ja perheellistymisen vaihtoehtoja, ml. hedelmöityshoidot; adoptio; sijaissynnyttäminen; kumppanivanhemmuus; apilaperheet; sijaisvanhemmuus; ja tukivanhemmuus, ja pitkäjänteisesti myös miettiä, miten lainsäädännöllä voidaan sujuvoittaa erilaisia vaihtoehtoja. Seksuaalikasvatuksessa ja ylipäätään keskusteluissa elämän eri vaiheista tai niihin liitetystä oletuksista, normeista ja vaatimuksista on syytä kiinnittää huomiota puhetapoihin ja äänensävyihin, joissa saatetaan tahtomattakin problematisoida tilanteita, haaveita ja valintoja, joita eivät sovi kaikille, mutta osalle on oikeita. Lisäksi sinällään tarpeellista hedelmällisyystietoisuutta lisätessä, tulee kuitenkin varoa, ettei nuoriin ja nuoriin aikuisiin, joihin jo ennestään kohdistuu kohtuuttomia vaatimuksia (opinto- ja uravalinnat, opiskelun ja työn yhdistäminen, taloudellinen epävarmuus, tulevaisuus yleisesti) lisätä kuormitusta.

3.3 Hedelmöityshoidot

Hedelmöityshoitojen saatavuutta kaikille lapsia toivoville on syytä parantaa lyhyellä aikavälillä.

Pidämme huolestuttavana sateenkaariperheiden, itsellisten äitien ja naisparien rajaaminen lapsettomuushoitojen Kela-korvausten ulkopuolelle: se ei tue tavoitetta syntyvyyden kohentamisesta. Kela-korvauksen sairausperusteisuus syrjii seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Tämä on merkittävä yhteiskunnallinen arvokysymys, joka viestii sitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lapsitoiveita ei pidetä toivottavana. Tämä on myös räikeässä ristiriidassa sen kanssa, että syntyvyys on matalimmallaan ja on välttämätöntä saada se kasvuun. Lyhyen aikavälin toimenpiteenä Kela-korvausten ehtoja pitäisi muuttaa niin, että lapsettomuuden syyn ei tarvitse olla sairausperusteinen. Syntyvyyden kohentamisen näkökulmasta ei pitäisi olla väliä sillä, onko lapsettomuuden syynä sairaus vai sosiaaliset syyt.

Psykososiaalisen tuen tarjoaminen hedelmöityshoidoissa oleville on kannatettava toimenpide.

4.1 Tuetaan nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyttä

Terapiatakuun laajentaminen alle 30-vuotiaille on kannatettava toimenpide. On kuitenkin syytä muistaa, että se ei yksinään ratkaise nuorten mielenterveyden oireilua ja on ennemminkin ongelmien ennaltaehkäisyä kuin mielenterveyden edistämistä.

Kaikki muistiossa mainitut valtioneuvoston periaatepäätökseen mielenterveyden edistämisestä kirjatut toimet ovat kannatettavia ja kokonaisuudessaan kyseinen periaatepäätös sisältää hyödyllisiä toimenpiteitä. Vaikka periaatepäätös, jonka toimien edistämiseen tässä muistiossa viitataan, sisältää mielenterveyden edistämisen keinoja varsin laajasti, loistaa yksi hyvin keskeinen teema poissaolollaan toimenpiteiden joukossa: vakaan toimeentulon merkitys mielenterveyttä edistävänä tekijänä varhaisista vuosista lähtien.

Lapsiperheköyhyys aiheuttaa hyvinvoinnin vajetta ja toimintamahdollisuuksien rajoitteita, joka kuormittaa niin vanhempia kuin lapsia. Toimeentulon ongelmat periytyvät helposti, ja lapsena koettu köyhyys voi vaikuttaa pitkälle nuoruuteen ja aikuisuuteen. Köyhyys kasvattaa syrjäytymisriskiä. Lapsiperheköyhyyden vähentäminen ja ehkäiseminen on tehokasta, järkevää ja inhimillistä politiikkaa, joka lisää yksilöiden, perheiden ja yhteiskunnan hyvinvointia. Lapsiperheiden tulonsiirtojen reaaliarvon kasvattaminen on lapsiperheköyhyyden torjumista. (mm. Salmi et al. 2016, 68–70)

Olennaista ei nuoren näkökulmasta kuitenkaan ole ainoastaan se, millaisia etuuksia lapsiperheet saavat, vaan myös se miten sosiaaliturva toimii kokonaisuutena ja miten selkeä ja aukoton se on. Mikäli nuorelle ei synny luottamusta siihen, että hyvinvointivaltion tukijärjestelmät ottavat tarvittaessa kopin, on perheellistymispäätöksen lykkääminen vakaampaan taloudelliseen tilanteeseen varsin loogista.

Epävarma toimeentulo on tutkitusti mielenterveyden oireilulle altistava riskitekijä. Epävarmuus yleisesti vaikeuttaa tulevaisuudensuunnitelmien laatimista ja myöhäistää suurten elämänvalintojen tekemistä (asunnon hankinta, perheellistymisen yrittäminen). Sosiaaliturvan tulisi olla aukotonta, erilaiset elämäntilanteet tunnistavaa ja joustavaa eli toisin sanoen sellaista, ettei sen ulkopuolelle voi pudota ja riittävä taso elämiseen on aina turvattu. Varmuus siitä, että tukijärjestelmä ottaa kopin, vaikka omalle kohdalle osuisi työttömyyttä tai sairautta, lisää varmuutta myös perheellistymispäätöksen tueksi.

Nuorten ja opiskelijoiden mielenterveyden edistäminen ja tukeminen ovat suorassa yhteydessä myös kohdan 5.1. Nostetaan koulutustasoa kanssa. Ilman panostuksia jaksamisen tukemiseen ei saavuteta opintojen läpäisyn tehostamista, sillä nytkin vain alle puolet opiskelijoista valmistuu tutkintoon tavoiteajassa.

4.2 Tarjotaan suosituksia nuorten aikuisten ruutuajan määrään ja laatuun

Tämä varmasti liittyy asiaan osana isoa kokonaiskuvaa, mutta on hieman vieraan oloista, jos tätä on tarkoitus jotenkin motivoida erityisesti syntyvyyden kasvattamisen kautta? Suosituksia on varmasti hyvä olla siinä, missä on vaikkapa muitakin terveyteen (ravintoon, liikkumiseen) liittyviä suosituksia. Erityisesti lihavuuden ehkäisyn tulisi olla tässä muistiossa yhtenä keskeisenä tavoitteena

syntyvyyden kasvattamiseksi. Suomessa 20–39-vuotiaista naisista useammalla kuin joka viidennellä on ylimääräistä painoa enemmän kuin 15 kiloa. Ylipaino heikentää tutkitusti hedelmällisyyttä ja lisää lapsettomuushoitojen tarvetta.

4.3 Tarjotaan tukea nuorten aikuisten parisuhteisiin

Kolmannen sektorin tekemän parisuhteiden tukipalvelujen vahvistaminen on sinänsä hyvä toimenpide.

On kuitenkin syytä korostaa, että ihmissuhteet ovat moninaisia. Esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset on huomioitava nykyistä paremmin syntyvyyden kohentamisesta käytävässä keskustelussa ja tehtävissä päätöksissä. Parisuhteiden tuen rinnalla on huomioitava myös esimerkiksi kumppanuusvanhemmuutta toivovat ja monisuhteiset perheet. Vaikka lapset useimmiten syntyvät vakiintuneisiin parisuhteisiin, on toivotun lapsiluvun saavuttamista tuettava myös muunlaisissa ihmissuhteissa.

5.1 Nostetaan koulutustasoa ja helpotetaan opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista

Koulutustason nostaminen on laajasti jaettu tavoite, jolla voi olettaa olevan vaikutuksia myös syntyvyyteen, sillä lapsia syntyy eniten sellaisiin suhteisiin, joissa molemmat vanhemmat ovat korkeakoulutettuja (Andersson, Nitsche, Trimachi & Jalovaara 2024). Täysimääräisesti rahoitetut aloituspaikkalisäykset ovat oiva keino koulutustason noston saavuttamiseen.

Sen sijaan ensikertalaisikiintiöitä ja toisen samantasoisien tutkinnon suorittamisen vaikeuttamista on syytä tarkastella kriittisesti. Molemmat ovat esimerkkejä koulutusjärjestelmän muokkaamisesta suuntaan, jossa nuoren täytyy valita koulutuspolkunsu kerralla oikein. Se on omiaan lisäämään paineita suurista elämänvalinnoista aiempaa nuoremmille. Ensikertalaisikiintiöiden vaikutus muuhunkin kuin opintojen aiempaan aloittamiseen ja tutkinnon aiempaan suorittamiseen olisi syytä selvittää.

Perheellistymisen tukeminen osana opintotuen kokonaisuutta on järkevä toimenpide, joka vaatii rinnalleen sen, että opintotuki ylipäänsä riittäisi elämiseen. Kuluvalla hallituskaudella on tehty sekä indeksijäädytykset yleiseen asumistukeen ja opintorahaan että leikkaus asumistukeen, ja lopulta päätetty siirtää opiskelijat takaisin opintotuen asumislisään, joka on tasoltaan vielä matalampi kuin leikattu yleinen asumistuki. Nykyinen opiskelijan sosiaaliturva ei ole riittävällä tasolla yksittäisen opiskelijan elämiseen, saati sitten perheen perustamiseen.

Opiskelijoiden kohdalla on huomattavaa, että opintolainakanta on suorastaan räjähtänyt käsiin ja perheen perustaminen suurella opintolainalla ei näytä lainkaan houkuttelevalta, kun korkeat korot lisäävät epävarmuutta toimeentulosta ja tulevaisuudesta.

5.2 Vahvistetaan työllisyyttä sekä tasa-arvoa ja perheystävällisyyttä työelämässä

Määräaikaiset työsuhteet kasautuvat erityisesti nuorille ja naisille. Kuten muistiossakin todetaan, määräaikaisessa työsuhteessa olevat kokevat muita useammin syrjintää raskauteen ja perhevapaisiin liittyen, joten määräaikaisuuksien lisääminen voi olla ristiriidassa syntyvyyden edistämisen kanssa. Määräaikaisuudet lisäävät toimeentulon epävarmuutta ja voivat vaikuttaa perheellistymisen lykkäämiseen, joten syntyvyyden kohentamisenkin näkökulmasta olisi syytä vahvistaa nuorten työmarkkina-asemaa, ei heikentää sitä.

6.1 Vahvistetaan odottavien vanhempien, synnyttäneiden ja vauvaperheiden tukea

-

6.2 Kehitetään vanhemmuuden ja arjessa jaksamisen tuen palveluita

-

7.1 Huolehditaan lapsiperheiden etuuksien riittävästä tasosta ja selvitetään taloudellisia kannustimia lapsensaannin aikaistamiseksi

Etuuksien riittävästä tasosta huolehtiminen on ensisijaisen tärkeää. Erillisten taloudellisten kannustimien selvittämisen sijaan olisi kuitenkin tärkeämpää pitää huoli olemassa olevien sosiaaliturvan muotojen riittävästä tasosta ja tukijärjestelmän selkeytyksestä.

Ylipäänsä syntyvyyskeskustelussa pyritään usein keksimään jotain uutta ja ihmeellistä, vaikka todennäköisesti jo keksittyjen hyvinvointivaltion elementtien vahvistaminen voisi olla tehokkaampaa. Luottamus järjestelmään ja tulevaisuuteen syntyy vakaasta ja reilusta yhteiskunnasta, joka pitää huolta ja tukee erilaisissa elämäntilanteissa.

7.2 Seurataan ja kehitetään perhevapaiden ja lastenhoidon tukien järjestelmää

-

8 Muut huomiot ja mahdolliset ehdotukset lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi

Olemme huolissamme seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien täysin huomioitta jättämisestä tässä muistiossa:

Sateenkaari-ihmisten lapsitoiveita ja niiden saavuttamisen tukemista ei ole ollenkaan huomioitu. Monella seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvalla on myös toive tulla vanhemmaksi ja muodostaa perhe, ja monenlaiset sateenkaariperheet ovatkin nykyään aikaisempaa tavallisempia. Silti sateenkaari-ihmisten lapsitoiveiden tavoittelemisen tukemisessa ja lapsiperhearjen sujuvoittamisessa on edelleen monia asioita, joita tulisi edistää kuten hedelmöityshoitojen saatavuus, tiedon lisääminen erilaisista perheellistymisen vaihtoehdoista tai lasten tosiallisten vanhempien tunnustamisessa.

Ajassa, jossa syntyvyys on Suomessa ennätysellisen alhainen, hallituksen olisi väestöpoliittisessa ohjelmassa syytä tunnistaa ja validoida myös eri vähemmistöryhmiin kuuluvien kansalaisten perheellistymisohjelmia ja osoittaa myös halua edistää niitä.

Moni seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva suomalainen on kasvanut aikana, jolloin ajatus vanhemmaksi tulemisesta on tuntunut mahdottomuudelta, tai sisäistänyt homo- ja transfobisia ajattelutapoja omista edellytyksistä perustaa lapsiperhe. Tämä on onneksi ainakin osittain muuttunut, kiitos vuosikymmenten yksittäisten aktivistien ja kansalaisjärjestöjen sitkeää työtä. Jos hallitus aidosti haluaa tukea kaikkia, jotka haluavat tässä maassa perheellistyä ja vahvistaa heidän uskoaan ja itsevarmuuttaan tulla vanhemmiksi, olisi tämä syytä osoittaa vahvemmin myös päätöksissä ja poliittisissa ohjelmissa.

Olemme huolissamme myös miesten roolin jäämiseen ohueksi tässä muistiossa.

Kommentti lukuun 4, s. 24: Miesten oireilu voi isossa kuvassa jäädä laajasti näkymättömiin, mikäli tuen tarvetta arvioidaan ainoastaan saatujen diagnoosien, mielenterveyspalvelujen käyttilastojen avulla. Vaikka oireilusta kärsivät tilastojen valossa enemmän naiset, ovat miehet samaan aikaan yliedustettuina pitkittynyttä pahoinvointia kuvaavissa itsemurha-, päihdehuollon asiakas- ja asunnottomuustilastoissa.

Miesten avun hakemisen kynnys on tutkitusti erityisen korkea, mikä vähentää saatujen diagnoosien määrää (Rochlen, Paterniti, Epstein ym., 2010). Avun hakemisen kynnyksestä nostavat vaikeus myöntää avun tarvettaan sekä pyrkimys pärjätä yksin haasteista huolimatta (Seidler, Rice, Kealy ym., 2020). Vaikeus tunnistaa ja sanoittaa omaa oireilua myös viivästyttävät tuen saamista (Seidler, Dawes, Rice ym., 2016).

Miesten avun hakemisen kynnyksen madaltaminen sekä oireilun todellisen tason esiintuominen edellyttävät miehille suunnattua psykoedukaatiota sekä mieserityisen osaamisen hyödyntämistä osana olemassa olevien palvelujen kehitystä (mm. Cotter, O'Neill, Stevens ym., 2023; Gough & Novikova, 2020; Milner, Shields & King, 2019).

Kommentti luku 4, s. 23: Diagnosoidut ja diagnosoimattomat mielenterveyden häiriöt ennustavat myös työttömyyttä. Erityisesti diagnosoimattomilla, mutta psyykkisesti oireilevilla miehillä on korostunut riski heikkoon kiinnittymiseen työmarkkinoille (Majuri, Huikari, Jääskeläinen ym., 2024). Miehille suunnatut ratkaisukeskeiset interventiot sekä miesten erityistarpeet huomioivat tukimuodot ovat tehokkaita keinoja oireilevien miesten hoitamiseen (Sagar-Ouriaghli, Godfrey, Bridge ym., 2019).

Kommentti kohta 6.1, s. 34: Miesten mielenterveyden huomioiminen pienlapsiperheen tukea on kriittinen, mutta vähemmälle huomiolle jäävä osa kokonaisuutta. Molempien vanhempien mielenterveyden tukeminen edistää koko perheen systeemitason hyvinvointia. Miesten osalta neuvoloissa huomio keskittyy pääasiassa päihteiden käytön arviointiin.

Muuta:

Nuorisobarometrin (2024) mukaan nuorten tulevaisuususkko on viimeisen vuosikymmenen aikana laskenut selvästi. Keskeistä niin syntyvyyden kohentamisen kuin yhteiskunnallisen hyvinvoinnin näkökulmasta on saada vahvistettua nuorten uskoa tulevaisuuteensa. Lienee helposti ymmärrettävissä, että mikäli ei usko omaan, yhteiskunnan tai planeetan tulevaisuuteen, on keskustelu perheellistymisestä varsin kaukaista – tai vaikka itsellä olisikin lapsitoiveita, vellova epävarmuus ei kannusta kulkemaan kohti niitä.

Siksi syntyvyyden kohentamisesta kannattaisi ensisijaisesti keskustella hyvinvointivaltion vahvistamisen, yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan rakentamisen ja globaalin ekologisen ja sosiaalisen vastuullisuuden näkökulmista.

Ilmastonmuutos ja luontokato etenevät kiihtyvällä tahdilla ja tulevat vaikuttamaan niin nykyisten kuin tulevien sukupolvien elinolosuhteisiin ja elämänlaatuun jo lähivuosisikymmenien aikana. Uskottava ja kunnianhimoinen ilmasto- ja ympäristöpolitiikka luovat toivoa siitä, että tulevillakin sukupolvilla voi olla mahdollisuus elää hyvää elämää. Kaikkia tuhoja ei ole enää mahdollista torjua, mutta niin ikään uskottava varautuminen muutoksiin lisäänee luottamusta tulevaan.

Uusia toimia syntyvyyden kohentamiseksi on varmasti järkevää pohtia. Suurilta osin pyörää ei kuitenkaan tarvitse keksiä uudestaan, vaan olennaista on vahvistaa jo olemassa olevia yhteiskuntaa vakauttavia, hyvinvointia lisääviä ja siten myös syntyvyyttä edistäviä rakenteita: riittävää sosiaaliturvaa, tasa-arvoisemmin jakautuvaa perhevapaajärjestelmää, subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta, maksutonta koulutusta, neuvolajärjestelmää ja julkista terveydenhuoltoa.

Savolainen Minna
Nyyti ry